

‘Meala Fîrûz’ Adlı Kürtçe Kur’an Mealinde Yanlış Meal Örnekleri*

Haşim ÖZDAŞ**

Özet

“Meala Fîrûz Şerha Qur’ana Pîroz” adlı Kur’an-ı Kerim Kürtçe mealde yanlış ifade biçimi, kaynaklarda yer alan yanlış açıklama ve yorumların esas alınmasından veya kaynak dilde var olan mecazî ve daha pek çok edebi kullanım ve kalıpların göz önünde bulundurulmadan, ilgili söz veya sözcükleri olduğu gibi hedef dile aktarılması neticesinde kimi âyetler yanlış tercüme edilmiştir. Bu makalede ilgili tercüme hatalarına örnekler üzerinden temas edilecek ve doğru olduğunu düşündüğümüz alternatiflerine de yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler

Kürtçe Meal, Meala Fîrûz Şerha Qur’ana Pîroz, mecazî ifadeler, tercüme hataları, meal yanlışları

* Bu makale, *Kur’an’ın Kürtçe Çevirilerinde Karşılaşılan Problemler ‘Meala Fîrûz Şerha Qur’ana Pîroz’ Örneği*, adlı yüksek lisans tezinden yararlanarak hazırlanmıştır.

** Araştırma Görevlisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı. (hasimozdas@gmail.com)

Wrong Meaning Samples in Kurdish Meaning Named ‘Meala Fîrûz’

Abstract

In Kurdish meaning of Qur’an named “MealaFîrûzŞerhaQur’anaPîroz” some verses have been mistranslated as a result of wrong explanandum, basing on false statements contained in the source and comments or by not taken into consideration the metaphorical and many more literary usage and patterns in the source language or transferred the words by much the same to the target language. In this article, to be contacted to related translation errors through examples and sporadic will be given place to alternatives which we thought it was right.

Keywords

Kurdish meaning, MealaFîrûz Şerha Qur’anaPîroz, figurative expressions, translation errors, meaning wrongs

Giriş

Birçok meal çalışmasında olduğu gibi büyük zahmetlere katlanılarak ve büyük emekler verilerek hazırlanan Kur’an-ı Kerim Kürtçe meallerde de bazı yanlış meal örnekleriyle karşılaşmak mümkündür. İlmi bir çalışmada insanın hata yapması doğaldır ve normal karşılanabilir. Ancak meselemeal (Kur’an tercümesi) olunca, buna dikkat çekmek ve yapılan hatanın düzeltilmesi için uyarılarda bulunmak önemli bir husustur.

Mehmet Demirdağ (Mele Muhammed GarsiFarqîni) tarafından hazırlanan ve 2003 yılında Nûbihar Yayınevi tarafından tek cilt halinde yayımlanan “MealaFîrûz Şerha Qur’anaPîroz” adlı Kürtçe mealde de bazı âyetler yanlış tercüme edilmiştir. Daha sonraları yapılacak meal çalışmalarında aynı hataların tekrarlanmaması için bu tercüme hatalarını ele almak istedik.

Meal örneklerini verirken sûrelerin Mushaf tertibine riayet ettik. Verdiğimiz örneklerde âyetin Arapçası, Kürtçe meali ve Türkçe tercümesini beraber verdik. İlgili Kürtçe meal bölümlerinin Türkçe çevirisi tarafımızdan yapıldığını belirtmek isteriz.

YANLIŞ BAZI MEAL ÖRNEKLERİ**Bakara, 2/78**

وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيٍّ...

"*Hin jiwanbenenexwendî ne, jipiştirêbêviyênderewînkitebênizanin.../ Onlardan bazıları okur yazar değiller, yalankitabın beklentilerinden başka bir şey bilmezler...*"

"Emâni" sözcüğü, müfessirler tarafından farklı şekillerde anlamlandırılmıştır. İbn Abbas ve Mücâhid'e (ö. 103/721) göre, ümniyye'nin çoğulu olan "emâni"; yalan anlamındadır. Ferrâ (ö. 207/822) da, bu görüştedir. Diğer bazıları ise, okumak anlamında olduğunu belirtmişler. Birinci yaklaşıma göre "أُمِّيُونَ" sözcüğüyle kastedilen, o kitabı yani Tevrat'ı derinlemesine bilmeyen kişilerdir. Ebu Müslim el-İsfahânî(ö. 502/1108) de, bu anlamın tercih edilmesinin daha isabetli olduğunu belirtir. Ayrıca tefsir kaynaklarında belirtildiği üzere, buradaki istisna, istisna-i munkati'dir. Yani onların ettikleri ümniyeler, kitaptan ayrı bir şeydir.¹

Âyetin mealinde yapılan çeviri hatası, ümniyye sözcüğüne verilen anlamın doğru veya yanlış olmasından öte, "beklenti" ve "yalan" sözcüklerinin kitaba izafet edilmesidir.

Bu nedenle âyetin meali şöyle olmalıdır: "*Hin jiwanummî (nexwendî) ne², jibilîbêviyênpuç, jikitebêtîşteki din nizanin.*"

Âl-i İmrân, 3/79

...وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّائِيِّنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ

"... "*Hûn bihindayînaxwe ya kitêbê û bidersdayînaxwe, bibin merivênkûrzanana û hikmetperwer./Siz kitabı öğretmeniz ve ders vermenizle derin ve hikmetli kimseler olun.*"

Kürtçede, öğretmek anlamındaki "تُعَلِّمُونَ" ibaresi, "bin kirin/öğretmek" ve

¹ EbûHayyan Muhammed b. Yusuf El-Endelüsî, *Tefsîrül-babri'l-mubît*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcüd, Ali Muhammed Mi'ved, vd., (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), c. I, s. 442; Fahrüddin Muhammed b. Ömer er-Râzi, *Mefatihu'l-gayb (Tefsîrül-kebir)*, (Beyrut Daru'l-Fikir, 1981), c. III, s. 149

² Bu arada "Ümmî, anasından doğduğu gibi kalmış, bir şey öğrenememiş kişidir. Her insanın ümmî olduğu konular vardır. Peygamberimiz okuma yazma bilmediği için ümmî idi (Arâf 7/157 ve Ankebût 29/48). Buradakiler de okudukları kitabın içinde ne olduğunu öğrenmedikleri için ümmî sayılmışlardır." (Abdülaziz Bayındır'ın henüz yayınlanmamış Kur'an'ı Kerim Mealinden alınmıştır)

“تَدْرُسُونَ” da “*xwendin/okumak*” şeklinde karşılamak mümkündür. Dolayısıyla çeviride geçen, “*hındayınaxwe/kendine öğretmesi*” ve “*dersdayınaxwe/kendine ders vermesi*” kullanımın “تَعْلَمُونَ” ve “تَدْرُسُونَ” fiillerini karşılayamamaktadır. Hatta bu ifade kalıbını, bu çeviri dışında başka yerde görmek neredeyse imkânsızdır. Öyle görünüyor ki mealde İbn Âmir, Hamza, Asım, Kisaî ve Halef’in “تَعْلَمُونَ” kıraati ile birlikte diğer bazılarının “تَعْلَمُونَ” şeklindeki kıraati³ de tercümeyle yansıtmaya çalışıldığından, böyle garip, hatta yanlış bir çeviri örneği ortaya çıkmıştır. Ancak “تَعْلَمُونَ” kıraati esas alındığında, “*hındayınaxwe/kendine öğretmesi*” şeklinde tercüme edilmesi imkân dâhilinde değildir. “تَعْلَمُونَ” kıraati esas alındığını düşünecek olsak yine de böyle bir çeviri mümkün değildir. Zira Kürtçede, “عَلَّمَ-يَعْلَمُ” “*hîn kirin/öğretmek*”; “تَعَلَّمَ-يَتَعَلَّمُ”, “*hînbûn/öğrenmek*” ve “عَلِمَ-يَعْلَمُ” ise “*zanîn/bilmek*” şeklinde karşılanır.

Kanaatimizce, Yüce Allah’ın aynı âyetin ilk bölümünde “*Allah bir kimseye Kitap, hikmet ve peygamberlik versin, o da tutsun halka; Allah’tan önce bana kul olun*” ile aynı sûrenin 80. âyetinde ise “*O kişi, meleklere ve peygamberleri Rab edinmenizi isteyemez. Müslüman olmanızdan sonra, kâfir olmanız mı isteyecek?*”⁴ buyurması, “رَبَّائِينَ” sözcüğünün “*Rabbe kul olmak*” şeklinde tercüme edilmesini gerekli kılmaktadır. Çünkü her iki yerde de sadece Allah’a kul olma gerekliliğinden söz edilmektedir. Dolayısıyla kendisine kitap, hikmet ve peygamberlik verilen birinin onlara söyleyeceği “*Rabbe kul olun*” olmalıdır.

Buna göre âyetin meali şöyle olmalıdır: “*Lêbelê (jiwan re dêwihabîbêje:) Jiberku hûn kitêbêhîn dîkin û dixwîninjiRebb (Perwerdigarêxwe) re bibin bende./Ancak (onlara öyle der) Kitabı öğretmeniz ve okumanız nedeniyle sadece Rabbe kul olun.*”

Nisâ, 4/46

مَنْ الذِّينَ هَادُوا يُحْرِقُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَسْمَعُ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لِيًّا
بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ...

“*Hîn jiewênbûnecihû, peywan ji ciyên wan diguberinin û dibêjinku: “Me*

³ Bkz. İbnÂşûr Muhammed b. Muhammed, *et-Tabrîr ve't-tenvîr*, (Tunus:ed-Dar et-Tûnisîyeli'n-Neşr, 1984), c. III, s. 295.

⁴ Her iki âyetin meali, Abdülaziz Bayındır'ın henüz yayınlanmayan Kur'an'ı Kerim Mealinden alınmıştır.

bihîst û bêemri kir û tu bibîzeku tu qetnebîzi” û *bizimanêxor (dibêjin;)* “*Tu hay ji me be – me bajo*” û *tana li dîndixin.../Yahudi olanlardan bazıları, sözleri yerlerinden değiştiriyorlar ve diyorlar ki: “Duyduk ve isyan ettik ve duy ki hiç duymayasın” ve yamuk dille (diyorlar) “Bizi gözet-bizi güüt” ve dine saldırırlar. ...*”

Âyetiyukarıdaki gibi çevirmenin kabul edilebilir hiçbir tarafı yoktur. Çünkü âyet, Yahudilerden bir grubun sözü tahrif ettiklerinden söz etmektedir. Sözü tahrif etmek ise: “İki tarafa yüklenebilecek anlamlar taşıyan bir sözü yalnız bir tarafa çekmektir.”⁵ Diğer bir ifadeyle, bir kelimada tahrifin olabilmesi için, kelimenin veya sözün iki anlama geliyor olması gerekir. Aksi takdirde sözü edilen tahrif, meydana gelmez.

Ancak ne gariptir ki tefsir kaynaklarında “غَيْرَ مُسْمَعٍ” ve “رَاعِنًا”⁶ örneklerinde bu husus belirtilirken, “عَصَيْنَا” örneğinde buna hiç değinilmemiştir. Hâlbuki üç misal de, tahrife örnek olarak verilmiştir.

Bu mealde de tahrifin bu özelliği, hiç dikkate alınmamıştır. Şöyle ki, “عَصَيْنَا” örneğinde “*bêemri kir/isyan ettik*”, “غَيْرَ مُسْمَعٍ” misalinde “*tu bibîzeku tu qetnebîzi / duy ki hiç duymayasın*” şeklinde çevrilmiş ve “رَاعِنًا” örneğinde ise “*Tu hay ji me be – me bajo/ Bizi gözet-bizi güüt*” tire (-) işareti kullanılarak sözcüğün iki anlama geldiği belirtilmeye çalışılmıştır.

Bu âyetle ilgili olarak önemine binaen Abdulaziz Bayındır’ın şütespitini paylaşmak istiyoruz:

“Âyette geçen üç cümleden her birinin, birbirine zıt iki anlamı vardır.

1. “سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا” cümlesinin bir anlamı “*dinledik ve sıkı tuttuk*” diğeri ise “*dinledik ve isyan ettik*” şeklindedir. Çünkü (asâ=عصى); hem isyan, hem de değneği tutar gibi tutma anlamına gelir. Ulaşabildiğimiz tefsir ve meallerde bu inceliğin tespit edilemediği görülmektedir. Eğer “سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا” “*Dinledik ve boyun eğdik*” deselerdi onu tahrif, yani başka anlama çekme imkânı olmayacağından daha iyi ve daha doğru olurdu.

2. “وَأَسْمَعُ غَيْرَ مُسْمَعٍ” cümlesinin bir anlamı, “lütfe dinle, sana söz söylemek had-

⁵ Rağıb el-İsfahâni Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed, *Müfredat elfâzî'l-kur'an*, “حرف” maddesi, thk.Sefvan Adnan Davûdi, 3. bs.(Beyrut:Darü'l-Kalem Dimâşk ile ed-Dar eş-Şamiyye, 2002), s. 228.

⁶ Bkz. Mahmud b. Ömer ez-Zemahşeri, *el-Keşâf ân hakaikiğavamidi't-tenzili ve uyûn'il-ekavili fi vuhûci't-te'vili*, thk.: Şeyh Adil Ahmet Abdülmevcut vd., (Riyad:Mektebetü'l-Âbîkan, 1998), c. II, s. 87.

dimize değil ama...” diğeri ise “dinle, söz dinlemez adam” şeklindedir. Eğer sadece “dinle” anlamına gelen, “اسْمَعُ” ifadesi kullanılıyorsa başka anlama çekilemezdi.

3. “رَاعِبًا” cümlesinin anlamlarından biri “bizi güt” diğeri “bizi gözet” şeklindedir. “Bizi güt” sözünde bir iğneleme vardır. Yani “*Sen bizi hayvan güder gibi gütmek istiyorsun, öyleyse güt.*” demiş olurlar. Dillerini biraz eğer, ayn harfini uzatarak rainâ derlerse “*bizim çoban*” demiş olurlar. Eğer “انظُرْنَا” deselerdi “bizi gözet” dışında başka anlama çekilemezdi.⁷

Buna göre ilgili âyetşöyle çevrilmeli: “*Hin ji Cihûyanbêjeyanjiçihênw antebrîf dîkin (menawandiguberinin) û dibêjin: semî'narwe 'esayna, wesme' xeyremusme'in û ra'îna. Zimanêxwexwar dîkin û pê dev diavêjîndîn. ...*” ve dipnotta Yahudilerin tahrif ederek kullandıkları sözcüklerin iki anlamına da yer verilmelidir.

Nisâ, 4/81

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ...

“Ew (êndirû) dibêjin: “(Karê me) **peyrewî ye.**” *Vêcagawaji cem te dertên, destekîjwanbi şev tiştê tu dibêjîdiguberîne. Xuda, tiştêewbi şev diguberîndiniwîse. ...*”

“*Vêcagawaji cem te dertên, destekîjwanbi şev tiştê tu dibêjîdiguberîne/Yanından çıktıklarında, onlardan bir grup dediğini geceleyin değiştiriyorlar.*” ifadesinden onların, Hz. Peygamberin sözlerini çarpıttıkları anlaşılmaktadır. Hâlbuki âyette, münafıkların böyle bir tavır içinde olduklarından söz edilmemekte, aksine verdikleri sözden caydıkları ve Hz. Peygamberin yanından ayrıldıklarında başka düşüncelerin peşine düştükleri ve değişik şeyler tasarladıklarından bahsedilmektedir.

Bu nedenle, tasarlamak anlamındaki “بَيَّتَ” ifadesini, yanlış anlaşılmaya mahal bıraktığından “**diguberîne**” şeklinde çevirmek, uygun düşmemektedir. Zira Araplar, geceleyin, olumlu ve olumsuz tarafı etraflıca düşünülen bir iş veya durum için, “هَذَا أَمْرٌ مَبِيَّتٌ” derler. Yani: “bu, düşünülmüş ve tasarlanmış bir iştir.” Nisa sûresinin 108. âyetinde geçen “يَبْتَئُونَ” fiili de bu anlamdadır.⁸

⁷ Abdülaziz Bayındır, *Kur'an Işığında Doğru Bilmediğimiz Yanlışlar*, 2. bs. (İstanbul: Süleymaniye Vakıf yay. 2007), s. 131-132.

⁸ Râzî, *Tefsîrül-kebir*, X, 200; ZeccâcEbûİshâkİbrâhîm b. es-Serî el-Bağdâdî, *Meânî'l-kur'an ve irabuhû*, thk.AbdülcelîlAbduhŞelebî, (Beyrut:Âlemü'l-Kütübî, 1988), c. II, s. 101.

Şairin şu sözü de: “أَتُونِي فَلَمْ أَرْضَ مَا بَيْتُوا وَكَانُوا أَتُونِي لِأَمْرِ نَكْرٍ”, buna örnektir.⁹ Ayrıca âyette geçen “تَقُولُ” ibaresi, hem Hz. Peygambere hem de münafıklara raci olabileceğinden doğa olarak iki farklı anlam ortaya çıkmaktadır.¹⁰

Mâide, 5/103

مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ...

“Xuda, ne deva gohqelaştî û ne â (jipûtan re) gorikiri û ne a duzika li pey hevmetine û ne jiberanêkupiştî deh berxjêçêbûne serbest berdane, (li ser wan) pêwîstnedêraye û pê ferman nekiriye.../Allah, ne kulağı yarık deveyi ve ne de (putlara) kurban edilen ve ne de peş peşe iki karın dişi doğurarı ve ne de on kuzunun kendisinden meydana geldiği koçu serbest bırakmış, (onlara) gerekli kılmamış ve onunla emretmemiştir. ...”

Âyette geçen “behîra, sâibe, vesîle ve hâm” sözcükleri, Cahili Arap toplumunun din adına kendilerine haram kıldıkları en’âm türündeki hayvanları ifade etmektedir.

Bu hayvanları muhtelif tanrılara adamak, Arap toplumunda bir adetti. Bunları sayılarına, cinsiyetlerine ve soylarına göre seçerlerdi. En’âmsûresinin 138.-139., 143.-144. ve Nahlsûresinin 35. ve 116. âyetlerinde, bu yanlış uygulamaya atıfta bulunmaktadır.

Dilciler ve müfessirler, bu hayvanları farklı şekillerde tanımlamışlar.¹¹ Bu da, yukarıdaki kavramların tercüme edilmesini zorlaştırmakta hatta imkânsızlaştırmaktadır. Bu nedenle mealde, kavramların orijinaleri verilmesi ve gerekli görülmesi halinde dipnotta açıklama yapılmalıdır.

Hûd, 11/114

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرْفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبُنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرِي لِلذَّاكِرِينَ

“Û tu, jîherdûalêroyê ve û demekêjîşewêlimêjbike. Bêgumanbaşînebaşîyan

⁹ Zeccâc, *Meâni'l-kur'an*, II, 81; Ebu UbeydeMa'mer b. Müsenna et-Teymî, *Mecazül-kur'an*, thk. Muhammed Fuat Sezgin, (Kahire:Mektebetü'l-Hancî, ts.), c. I, s. 132.

¹⁰ Râzî, *Tefsîrül-kebir*, c. X, s. 201.

¹¹ Bkz. EbûCa'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Cami'ül-beyân ân te'viliyi'l-kur'an*, thk. Abdullah b. Abdülmühsin et-Türkî, (Kahire:Merkezü'l-Buhûsive'd-Dirasâti'l-Ârabiyye'l-İslamiyyebiDarihacer, 2001),c.IX, s. 31-39; Muhammed Reşid Rıza, *Tefsîrül-kur'ani'l-bakim (Tefsîrül-menar)*,(Kahire:Daru'l-Menar, 1947), c. VII, s. 202-203.

dibin. Evva han şiretek e jiêñşiretadipejirînin./Ve sen, gündüzün iki tarafında ve gecenin bir bölümünde namaz kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir. Bu öğütleri kabul edenler için bir öğüttür."

Hûd sûresinin 114. âyetinde geçen ve "gecenin gündüze yakın zamanları" anlamındaki "رُفَعَا مِنَ اللَّيْلِ" ibaresini, "demekejişevê/gecenin bir bölümünde" şeklinde tercüme etmek hatalıdır. Zira "رُفَعَا" bilindiği üzere, yakın anlamındaki "رُفَعَا" çoğuludur. Yani kelime, gecenin gündüze yakın vakitleri anlamındadır. Çoğul da en az üç olmalıdır. Dolayısıyla "demekejişevê" ifadesi, sadece biri gösterdiğinden hatalıdır.¹²

Yûsuf, 12/24

...وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٍ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنَّ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهٍ...

"Sond be wê dil kirî; wîjîdilkirêlêegerkunîşanaperwerdekarêxwenedita (wêpê re bikira).../Andolsun o onu arzulamıştı; o da onu arzulamıştı, fakat Rabbinin göstergesini görmeseydi (onunla yapardı)..."

Kimi müfessirlere göre, âyetin "لَوْلَا أَنَّ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهٍ" bölümü, bağımsız bir cümledir, cevabı ise hafzedilmiştir. Mealde ise "wêpê re bikira/onunla ilişkiye girerdi" şeklinde, takdir edilmiştir.

Taberî(ö. 310/922) ve Zeccac (ö. 311/923), "هَمَّ بِهَا" ifadesinin lamsız ve şart edatı olan "لولا"dan önce gelmesini delil göstererek, cevap olamayacağını ve cevabın mahzuf olduğunu¹³, diğer bazıları ise, şâyet "kastetme" vuku bulmamışsa, "Eğer Rabbinin burhanını görmeseydi" ifadesi, faydadan hali bir duruma geleceğini iddia etmişler.¹⁴İbnAtıyye (ö. 541/1147) de, selef âlimlerinin görüşlerine ve Arapçaya aykırılığı iddiasıyla, "هَمَّ بِهَا" ifadesinin, "لولا"ya cevap olamayacağını söylemiştir.¹⁵

Ancak Zeccac'ın bu iddiası temelsizdir. Çünkü "لو" ve "لولا"nın cevabı

¹² Bu âyetle ilgili Türkçe meallerdeki hatalar için bkz. Fatih Orum, "Bir Âyetin Başına Gelenler", *Kitap ve Hikmet Dergisi* Temmuz Eylül sayı. 10, İstanbul 2015, s. 30-39.

¹³ Bkz. Zeccac el-Bağdâdî, *Meâni'l-kur'an*, III, 101-102; Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîmSemîn el-Halebî, *ed-Dürü'l-masûm fi ulûmi'l-kitabi'l-meknûn*, thk. Ahmet Muhammed el-Harrat, (Dimaşk:Darü'l-Kalem, ts.), VI, 468; Taberî, *Cami'u'l-beyân*, c. XIII, s. 86-87.

¹⁴ Râzî, *Tefsîru'l-kebir*, c. XVIII, s. 120.

¹⁵ İbnAtıyye Abdülhak b. Gâlib el-Endelûsî, *el-Müharraru'l-vecîz fi tefsiri'l-kitabi'l-âzîz*, thk. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed, (Beyrut:Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), c. III, s. 235.

olumlu olduğunda, her ne kadar “*lam*” ile gelmesi yaygın ise de, iki şekilde de gelmesi caizdir. Bir de Arapçada, önemli ifadeleri önceleme kuralı vardır. Yani takdim ve tehir, cümledeki öneme binaen yapılmaktadır. Benzer bir kullanım “*إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنْ رَبَطْنَا عَلَى قَلْبِهَا*” (Kasas, 28/10) âyetinde de mevcuttur. “*هَمَّ بِهَا*” ifadesinin cevap olması halinde faydadan hali olur iddiasına karşılık ise, şöyle bir cevap verilmektedir:

“*Hz. Yûsuf’un, onu istememesi, kadınlara karşı isteksiz veya iktidarsız olmasından değil; aksine Allah’ın nişaneleri onu bu işten engellemiştir.*” Ayrıca Kur’an-ı Kerim’de, cevabın hazfedilmesi çokça görülen bir şeydir. Ancak burada, cevap olacak bir ifadenin varlığı, mahzup bir cevabı takdir etmeye engeldir. Çünkü asıl olan hazfın olmamasıdır.¹⁶

Bir de Hz. Yûsuf’un, “*Allah’a sığmırım. O benim sahibimdir. Bana iyi bir makam verdi. Çünkü yanlış yapanlar umduğuna kavuşamazlar.*” (Yûsuf, 12/23) demesi ve Allah Teâlâ’nın, “*Bu, kötülüğü ve çirkinliği ondan uzaklaştırmamız içindir.*” (Yûsuf, 12/24) şeklinde buyurması, Hz. Yûsuf’un kadına karşı isteme duygusunu yaşamadığını göstermektedir.

Özetle mealimizde, yanlış tercih sonucunda bir hataya düşülmüştür. Bizce âyetin mealı, şöyle olmalıdır: “*Birastîpîrekêewji dil dixwest. EgerYûsuf, nişana Perwerdegarêxwenedîta, dêwîjîewbixwesta.*”

Ra’d, 13/31

...أَفَلَمْ يَيْئَسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا...

“... *Vêcamaênbawerî anîne hêjî (jîbawerîanînanawanêkuXudasalixêwan daye kuewbawerînaynin) bêhêvînebûne (û nîzanînkû) beraegerXudabixwazewêhemûmîrovânbigîhînerêya rast?/Îman edenler hala (Allah’in haklarında iman etmeyeceklerini bildirdiği kişilerin iman etmelerinden) ümidini kesmediler mi (ve bilmiyorlar mı ki) gerçekten Allah dilerse tüm insanları doğru yola iletecektir?...*”

Mealde verilen anlam, İbnAtıyye’nin tefsirinde muhtemeldir şeklinde yer almaktadır.¹⁷ “*م*” edatı, yanlış tercüme edilerek “*benüz*” anlamı verilmiştir.

Mücahid, Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) ve Katâde (ö. 117/735) başta ol-

¹⁶ Râzî, *Tefsîrül-kebir*, c. XVIII, s. 120-121; İbnÂşûr, *et-Tahrîrve’t-tenvîr*, c. XII, s. 252-253.

¹⁷ Bkz. İbnAtıyye, *el-Müharrarül-vecîz*, c. III, s. 313.

mak üzere müfessirlerin cumhuruna göre, âyette geçen “يُنَاسِ” fiili, bilmek anlamındadır. Arapların Naha’ kabilesi kelimeyi, bu anlamda kullanmıştır. Buna karşın Kisâî (ö. 189/805), fiilin “*umut kesmek*” anlamında olduğunu ve Arapların “يُنَاسِ” fiilini, bilmek anlamında kullandıklarına hiç şahit olmadığını belirtmiştir.¹⁸

Ayrıca, değişik gramer tahlillere bağlı olarak, âyete farklı anlamlar yüklenmiştir. Mesela fiile, bilmek anlamı verenlere göre, “أَنْ” harfi, müşebbehe harflerden olan “*enne*”den tahfif edilmiştir.¹⁹ Ümidini kesmek anlamını verenlere göre ise “أَنْ لَوْ يَشَاءُ” bölümü, “آمَنُوا”ya bağlıdır.²⁰ Ancak “أَنْ” harfinin konumu ve kullanımı bu anlamı desteklediğini söylemek pek mümkün değildir. Çünkü muhaffef “أَنْ=en”in haberi mutasarrıf fiil olması halinde, şu dört “لَوْ، لَ، سَ، قَدْ” harften birisi, harfin kendisi ile haberi arasında fasıla olarak gelmesi gerekir.²¹ Yani âyette “لَوْ” in fasıla olarak gelmesi, “يُنَاسِ” fiilinin, “*bilmek*” anlamında olduğunu gösterir.

Kimilerine göre ise, “أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا” cümlesi mahzup bir kasemin cevabıdır. Bu durumda “أَنْ=en”, kaseim ile kaseim edilen şey arasında bağlantı görevini üstlenmektedir.²² Ancak Arapça dil grameri açısından böyle bir ihtimalin söz konusu olması, âyete de bu şekilde anlam verilebileceği anlamına gelmemelidir. Çünkü bu şekilde anlam verilmesi, cümlede bazı şeyleri, -örneğin “*kâfirlerin iman etmelerinden*” vb.- takdir etmeyi gerekli kılmaktadır. Bu da bir sonraki bölümünün öncesiyle olan bağlantısını zayıflatmaktadır. Şöyle bir meal: “*MabawermendnizaninkuegerXwedêbixw estadêmirootevbianîna ser riya rast.*” bizce daha isabetlidir.

İsrâ, 17/13

وَكُلِّنَا نِسَانَ الْأَرْمَنَاءِ طَائِرَةً فِي عُرْقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا

“*Û me her mirovi para wi (jixweşi û nexweşiyê) kiriyesitüyêwi de (para wi jixweşi û nexweşiyê her pê re ye jênaqete). Emêrojaqiyametêjê re kitêbek*

¹⁸ Râzî, *Tefsîrül-kebir*, c. XIX, s. 54-55.

¹⁹ Bkz. Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-masûn*, c. VII, s. 53, 55.

²⁰ Bkz. Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-masûn*, c. VII, s. 52.

²¹ Bkz. İbnHişâm Abdullah b. Yusuf b. Ahmed b. Abdullah el-Ensârî, *Şerhûkatrî'n-neda ve bellî's-seda*, (Dimaşk:Darü'l-Hayr, 1990), s.154-155.

²² Bkz. Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-masûn*, c. VII, s. 52.

derinin kuwêvekirrastêwêbê./Ve biz her kişiye (hayır ve şerden) payını boynuna koyduk (hayır ve şerden payına düşen hep onunladır ondan ayrılmaz). Biz kıyamet gününde ona bir kitap çıkartırız ki açık bir şekilde onunla karşılaşır.”

“*Tair*” sözü, her ne kadar kişinin payına düşen anlamında kullanılsa da²³ burada, yapıp ettiklerini onun ayrılmaz parçası kıldık anlamındadır. Yani gerdanlık veya demir halkalarının boyundan ayrılmadığı gibi, kişinin ameli/yapıp ettiği de öyle ondan ayrılmaz hale gelir.²⁴ “وَنُخْرِجُ” ile başlayan cümlenin, “أَلْزَمْنَا” fiiline atfedilmesi de, “*tair*” diye tabir edilen amellerin kıyamet gününde detaylı bir şekilde kişinin karşısına çıkacağı büyük-küçük, kişinin tüm ettiklerinin sayılıp ona göre hesaba çekileceğini bildirmektedir.²⁵

Mealimizde ise “*tair*” ibaresi, “*par/pay*” şeklinde çevrilmiş ve parantez içinde şu bilgilere: “*hayır ve şerden payına düşen hep onunladır ondan ayrılmaz*” yer verilmiştir Bu da, âyetin “وَنُخْرِجُ” ile başlayan bölümünün, âyetin başıyla olan irtibatını kesmiştir.

İsrâ, 17/78-79

أَمِ الصَّلَاةِ لِلذُّلُوكِ الشَّمْسِ إِلَىٰ عَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنِ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا

“*Tu jidanênivro (demarojjinîvêasimanberbirojawa dibe) heyatariti-yaşevêlimêj ke û xwendina (limêja) sibê (pêkbîne). Bêgumanxwendinaserêsibê (ferişte) lêdihêwirin. Ê bin jişevêjîhişyarbibe-rabepê (bixwendinê) jixwe re limêjêsunetbike. Dibe perwerdekarête, te bişîne-bigîhîneciyekîpesindayî./Sen öğle vaktinden (güneşin semanın ortasından batı tarafına kaymasıyla) gecenin karanlığına kadar namaz kıl ve sabah okumasını (namazını yerine getir). Şüphesiz (melekler) sabah okumasına toplanırlar. Ve gecenin bazı bölümlerinde de uyan-kalk onunla (okumayla) kendine sünnet namazları kıl. Umulur ki Rabbin, seni övülen bir yere gönderir-ulaştırır.”*

Sabah namazının ilk vaktini bildiren İsrâsûresi 78. âyetindeki “قُرْآنِ الْفَجْرِ” ifadesini, “*xwendina (limêja) sibê (pêkbîne)/sabah (namazının) okumasını gerçekleştirir.*” ve aynı âyetin devamı olan “إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا” ifadesinin

²³ Bkz. İbnÂşûr, *et-Tabrîr ve't-tenvîr*, c. XV, s. 46.

²⁴ Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. III, s. 398.

²⁵ Bkz. İbnÂşûr, *et-Tabrîr ve't-tenvîr*, c. XV, s. 48.

de “*Bégumanxwendinaserêsibê (ferište) lêdihêwirin./Şüphesiz (melekler) sabah okumasına toplanırlar*” şeklinde tercüme edilmesi hatalıdır.

Çünkü “قرآن” sözcüğü burada kavram olarak değil; toplanma bir ayara gelme yani “ışıkların toplanması ve aydınlığın artık gözle görülür bir duruma gelmesini” ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle burada sözü edilen vakt, imsak vakti ile birlikte sabah namazının ilk vaktini bildiren Bakara 187. âyetinde geçen zaman dilimini göstermektedir.

Ayrıca bu âyeti, Hûd 114. Âyeti ile birlikte ele almak gerekir. Aksi takdirde namazların cem edilmesi ve vakitlerinin belirlenmesinde yanlış veya eksik bir sonuca varmak kaçınılmaz olur.

Aynı sûrenin 79. âyetinde geçen “نَافِلَةٌ لَّكَ” ifadesine de, “*limêjêsunet/sünnet namazı*” şeklinde meal verilmesi de isabetli değildir. Âyete bu mealin verilmesi, gece namazı olarak tabir edilen namazların Hz. Peygambere farz olmadığı tezinden yola çıkılarak verilmiş olmalıdır. Bu anlam, her ne kadar bazı müfessirlerce benimsenmiş ise de, kanaatimizce doğru değildir. Çünkü “تَهَجَّدُ” sözcüğü emir formunda geldiği için vücüb ifade etmektedir. Bu noktadan hareketle, “نَافِلَةٌ” sözcüğüne, “*sünnet namazı*” anlamı verilmesi, hatalıdır.

Tâ-Hâ, 20/96

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي

“Got: “*Tiştêwanneditmindit; vécaminçengekijirêçaqasidgirtvécaminwê (axê) avite (navxişrêhelandi) û canêminwuhajimin re xweşnişan da./Dedi ki: “Onların görmediklerini gördüm; elçinin izinden bir avuç toprak aldım ve onu (toprağı) (erimiş ziyinetin içine) attım ve nefsim bunu bana hoş gösterdi.”*”

Yukarıdaki meale baktığımızda, “قَبْضَةٌ” kelimesine, “*çengek/bir avuç*”, belirlilik takısı alan “*rasûl*” sözcüğüne, “*qasid/elçi*” anlamı verildiği, “فَنَبَذْتُهَا” fiilinde geçen “ها” zamiri de, nesne “*ew*” formunda gösterilmesi gerekirken, “*wê*” özne olarak çevrildiği ve daha sonra parantez içinde şu açıklamaya “*(navxişrêhelandi/erimiş ziyinetin içine)*” yer verildiği görülmektedir.

Bu âyetin mealinde, zincirleme bir hatanın var olduğunu görmekteyiz. En başta, “*er-rasûl*” sözcüğüne verilen anlamın hatalı olduğunu belirtmekte yarar vardır. Zira Kur’an-ı Kerim’de “*er-rasûl*” sözcüğü, belirlilik takısı al-

miş hali Yûsuf 50. âyeti dışındaki tüm kullanımlarında, hep peygamber olan rasûller kastedilmiştir. Yûsuf sûresindeki kullanımında ise, 45. âyette “فَأَرْسَلْنَا” (*beni elçi olarak gönderin*) karinesinin delaletiyle, gönderilen kişinin kralın elçisi olduğu anlaşılmaktadır. Yani, âyetin iç bağlantıları, “*er-rasûl*” sözcüğü-nün burada, peygamber olan rasûl olmadığını, dolayısıyla peygamber olmayan bir elçi olduğunu göstermektedir.

Tâ-Hâsûresi 96. âyette geçen “*er-rasûl*” sözcüğünde ise maksadın normal elçi, diğer bir ifadeyle Hz. Cebrail olduğunu gösteren dilsel hiçbir karine yoktur.²⁶ Çünkü “*rasûl*” sözcüğü, sürenin başından ilgili âyete kadar, sadece bir yerde “رَسُولًا” (Tâ-Hâ, 20/47) tesniye formunda geçmektedir. Bu ifadede de maksadın, Hz. Musa ve Hz. Harun olduğu ortadadır.

“قبض” sözcüğünün anlamına dair ise, bazı tefsir kaynaklarında, şu efsanevi hikâyeye yer verilmektedir: “*Hz. Musa'nın Tur'a gitme zamanı geldiğinde, Allah Teâlâ, hayat atı olan Hayzûm'un binicisi Cebrail'i, Hz. Musa'ya götürmesi için gönderir. Samiri de o atı görür ve der ki, bunda bir iş olmalı ve izinden bir avuç toprak alır. Hz. Musa, olayı kendisine sorduğunda, o şöyle cevap verir: 'Görüşmeye gittiğin günde, sana gönderilen atın izinden aldım.' Samiri, muhtemelen gelen kişinin, Hz. Cebrail olduğunu da bilmiyordu.*”²⁷ Diğer bazılarında ise, “*Tur'a gitme*” yerine “*denizin yarıldığı gün*” şeklinde ufak bir değişikliklerle aynı hikâyeye yer verilmektedir.

Ebû Müslim el-İsfahânî, müfessirlerin bu anlattıklarının Kur'an'dan bir dayanağının olmadığını belirtir.²⁸ Âlûsî, (ö.1270/1854) aşağıdaki gerekçelerden dolayı, Ebu Müslim'in görüşünü desteklediklerini bildirmektedir. Bu gerekçelerden birincisi, Cebrail'in adı daha önceki âyetlerde geçmediği için, “*er-rasûl*” kelimesini ona hamletmenin uzak bir ihtimal olduğu, ikincisi, “*atın izinden*” anlamı verilmesi halinde, cümlede bir takdir söz konusu olacaktır. Çünkü âyette, “أَنَّ الرَّسُولَ” terkihi geçmektedir. Hâlbuki kelimada asıl olan, takdirin olmamasıdır. Üçüncüsü, toplum içinde sadece Samiri'nin, Hz. Cebrail'i görmesi ve onu tanınması pek uzak bir ihtimaldir. Son olarak, aldığı toprağın böyle bir özelliğe sahip olduğu nerden biliyordu?²⁹

²⁶ EbûHayyan, *Babru'l-mubît*, c.VI, s. 255.

²⁷ Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. IV, s. 104, 106; Âlûsî, *Rûhu'l-meânî*, c. XVI, s. 253.

²⁸ Râzî, *Tefsîrül-kebir*, c. XXII, s. 111.

²⁹ Bkz. Âlûsî, *Rûhu'l-meânî*, c. XVI, s. 254.

Alûsî, bu itirazlara cevap verir, ancak verdiği cevapların iknadan uzak olduğunu belirtmemiz gerekir.

Endülüslü ünlü müfessir EbuHayyan (ö. 745/1344) ve Fahrettin Râzî (ö.606/1210), yukarıdaki gerekçelerden dolayı, Müfessirlerin çoğunluğunun görüşüne aykırı da olsa, Ebu Müslim'in görüşünün doğruya daha yakın olduğunu belirtirler.³⁰

Bu durumda “*er-rasûl*” kelimesinden maksat, Hz. Musa ve “قَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ” ifadesi ise elçinin yani Hz. Musa'nın takip ettiği yol ve emirleri olduğu ortaya çıkar. Yani “daha önceleri senin getirdiğin öğretilerden bazılarını aldım, ancak halkın bilmediği bir şeyi bildiğimden, onları bıraktım. Tüm olay bundan ibarettir.”³¹ Dolayısıyla Hz. Musa'nın, Samiri'ye “*senin derdin ne?*” (Tâ-Hâ, 20/95) şeklindeki sorusu, O'nun bu işe neden başvurduğunu anlamaya yöneliktir.³²

Aslında sadece bu âyete değil, aynı sûrenin 87. ve 88. âyetlerine de kimi rivayetlerden yola çıkılarak yanlış anlam verilmiştir.

Hac, 22/52

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“*Her qasid û pêxemberê me beriya te şandiye, her gavadixwendpelid (tiş-tekî) davêtnavxwendinarwî; vêcaXudatiştêpeliddavêje- tevlixwendinarwî dike, radike- dibe, paşêjiXudaâyetênxwezexmbicîh dike. Xuda baş zana ye têrhikmetdar e./Senden önce gönderdiğimiz tüm peygamber ve elçilerde, her okuduğunda şeytan okuduğuna (bir şey) katıyordu; Allah şeytanın okuduğuna kattığı-karıştırdığı şeyleri, kaldırıyor-götürüyor, sonra da Allah âyetlerini sağlamlaştırıyor. Allah iyi bilendir pek hikmetlidir.*”

Müfessirlerin genel yaklaşımı, “*temenan*”nın “*okumak*” anlamında olduğudur. Dilciler de onlara uyarak kelimeye aynı anlamı vermişler.³³ “*Temenna*” ve “*ümniyye*” sözcüklerine yüklenen “*xwendin/okuma*” anlamı, ilk

³⁰ Bkz. Râzî, *Tefsîrül-kebir*, c. XXII, s. 110; EbûHayyan, *Babru'l-muhit*, c. VI, s. 255.

³¹ Bkz. ÂlûsîMahmûd b. Abdullah b. Mahmûd el-Hüseynî, *Rûhul-meâni fi tefsîri'l-kur'ani'l-âzimve's-seb'îl-mesani*, (Beyrut:Darûlhyai't-Türasi'l-Ârabî, ts.), c. XVI, s. 254.

³² Bkz. EbûHayyan, *Babru'l-muhit*, c. VI, s. 255.

³³ İbnÂşûr, *et-Tabrîrve't-tenvîr*, c. XVII, s. 299.

bakışta masum görülebilir. Ancak bu mananın arka planında, birçok tefsir kaynağında da yer alan yalan ve uydurma ürünü Garânîk³⁴ olayı yatmaktadır. Dolayısıyla âyete yukarıdaki şekilde meal vermek, hem Kur'an-ı Kerim'in korunmuşluğuna hem de Hz. Peygamber'in tebliğ ve elçilik görevlerine gölge düşürmektedir.

İbnÂşûr'un (ö. 1973) dediği gibi, Mekke'de ilk nazil olan Necmsûresi ile bir bölümü Mekke'nin son dönemlerinde ve diğer bölümü ise Medine'nin ilk dönemlerinde nazil olan Hac sûresi arasında bağlantı kurmak, ne de gariptir!³⁵

Saffât, 37/93

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ

"Vêcaberêxwe da wanbidestêraste li wan da./Onlara yöneldi ve sağ eliyle onları vurdu."

Müfessirlerin yaygın kanaati اليمين "el-yemin" sözcüğünün, mecazen "güç" ve "kuvvet" anlamında olduğudur.³⁶ Dolayısıyla "yemin" sözcüğünü, "bidestêraste li wan da/sağ eliyle onları vurdu" şeklinde lafzîolarak tercüme etmenin isabetli olmadığını söylemek mümkündür.

Aynı sûrenin 28. âyetini تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ "Gotin: "Bêguman hûn hey ji rast ve dihatine me./Dediler: "Şüphesiz siz hep sağdan bize geliyordunuz." şeklinde tercüme etmek de doğru değildir. Çünkü âyet, kıyamet gününde tabii olanlar önderlerine, siz din ve hakikat namına en güçlü şekilde gelip bizleri kandırıyordunuz,³⁷ anlamındadır.

Aynı sorun Zümersûresinin 67. âyetininmealinde de "Wanrûmeta-Xudaçewabêjayîwî ye negirt. Rojaqiyametêzemîntevdidestêwî de ye û asîman-jîbidestêwîyêrastêpêçayî ne./ Onlar Allah'a, hak ettiği gibi saygı göstermediler. Kıyamet gününde yeryüzü tamamıyla O'nun elindedir ve göklerde O'nun sağ eline dolanmışlardır." görmek mümkündür.

³⁴ Taberî, *Cami'ül-beyân*, c. XVI, s. 603-609.

³⁵ Bkz. İbnÂşûr, *et-Tabrîr ve't-tenvîr*, c. XVII, s. 306.

³⁶ Bkz. Taberî, *Cami'ül-beyân*, c. XIX, s. 524-526; Zeccâc, *Meâni'l-kur'an*, c. IV, s. 302; Râzî, *Tefsîr'ül-kebir*, c. XXVI, s. 134; Muhammed b. Muhammed el-İmadiEbüssuûd, *İrşadü'l-akli's-selîm ilamezaya'l-kur'ani'l-kerim*, (Beyrut: Darü'lhyait-Türasi'l-Ârabî, ts.), c. VII, s. 188.

³⁷ Bkz. Taberî, *Cami'ül-beyân*, c. XIX, s. 524-526.

Sonuç

“MealaFîrûz Şerha Qur’anaPîroz” adlı Kur’an-ı Kerim Kürtçe mealde, bazı âyetlerin yanlış tercüme edildiği görülmektedir. Buhataların da bazen sehiv sonucu, yanlış ifade biçimi veya dikkatsizlik sonucu meydana çıktığı, bazen de kaynaklarda yer alan yanlış açıklama ve yorumların esas alınmasından veya kaynak dilde var olan mecazî ve daha pek çok edebi kullanım ve kalıpların göz önünde bulundurulmadan, ilgili söz veya sözcükleri olduğu gibi hedef dile aktarılması sonucunda ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Âlûsî, Mahmud b. Abdullah b. Mahmud el-Hüseyinî, *Rûbu'l-meâni fi tefsiri'l-kur'ani'l-âzîmve'seb'i'l-mesani*, (Beyrut: Darüİhyai't-Türasi'l-Ârabî, ts.).
- Bayındır, Abdülaziz, *Kur'ân Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar*, 2. bs. (İstanbul: Süleymaniye Vakfı yay. 2007).
- _____, *Kur'an-ı Kerim Meali*. (Yayımlanmamıştır)
- EbuHayyan, Muhammed b. Yusuf el-Endelüsî (ö. 745/1344), *Tefsirü'l-babri'l-muhit*, thk. Âdil AhmedAbdülmevcüd, Ali Muhammed Mi'ved, vd., (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993).
- Ebu Ubeyde, Ma'merb. Müsenna et-Teymî, *Mecazül-kur'an*, thk. Muhammed Fuat Sezgin, (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, ts.).
- Ebüsüüd, Muhammed b. Muhammed el-İmadî, *İrşadül-akli's-selim ilamezaya'l-kur'ani'l-kerim*, (Beyrut: Darüİhyai't-Türasi'l-Ârabî, ts.).
- İbnÂşûr, Muhammed b. Muhammed et-Tünisî, *et-Tabrîrve't-tenvir*, (Tunus: ed-Dar et-Tünisiyyeli'n-Neşr, 1984).
- İbnÂtıyye, Abdülhak b. Galib el-Endelüsî, *el-Müharraru'l-veciz fi tefsiri'l-kitabi'l-âzîz*, thk. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed, (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2001).
- İbnHişâm, Abdullah b. Yusuf b. Ahmed el-Ensârî (ö. 761/1360), *Şerhükatri'n-neda ve belli's-seda*, (Dimaşk: Darü'l-Hayr, 1990).
- Orum, Fatih, “Bir Âyetin Başına Gelenler”, *Kitap ve Hikmet* Dergisi Temmuz Eylül sayı. 10, (2015), s. 30-39.
- Rağib el-İsfahâni Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed, *Müfredat elfazi'l-kur'an*,

- thk.:Sefvan Adnan Davûdî, 3. bs.(Beyrut: Darü'l-Kalem Dimaşk ile ed-Dar eş-Şamiyye, 2002).
- Râzî,Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *Mefatihü'l-gayb (Tefsirü'l-kebir)*,(Beyrut: Darü'l-Fikir, 1981).
- Reşid Rıza, Muhammed, *Tefsiru'l-kur'ani'l-hakim(Tefsirü'l-menar)*,(Kahire: Daru'l-Menar, 1947).
- Semîn el-Halebî, Ahmed b. Yusuf b. İbrahim, *ed-Dürrü'l-masûn fi ulûmi'l-kitabi'l-meknûn*,thk. Ahmet Muhammed el-Harrat, (Dimaşk: Daru'l-Kalem, ts.).
- Taberî, EbuCa'fer Muhammed b. Cerîr, *Cami'u'l-beyân ân te'vili'te'vili'l-kur'an*, thk.: Abdullah b. Abdülmühsin, (Kahire: Merkezü'l-Buhûsive'd-Dirasâti'l-Ârabiyyeve'l-İslamiyyebiDarîHecer, 2001).
- Zemahşerî, Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf ân hakaikig'avamidi't-tenzilî ve uyûn'il-ekavili fi vuhûci't-te'vili*, thk. Şeyh Adil Ahmet Abdülmevcut vd.,(Riyad: Mektebetu'l-Âbikan, 1998).
- Zeccâc, Ebu İshak İbrahim b. es-Serî el-Bağdâdî, *Meâni'l-kur'an ve İrabubû*, thk.:AbdülcelilAbduhŞelebî, (Beyrut:Âlemü'l-Kütübî, 1988).